

พืชแซมยาง : ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน
พื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजันทบุรี จังหวัดนครศรีธรรมราช

Multiple cropping in Rubber plantation: The economic stability and
community resource conservation at Thungpo, Chulabhorn District,
Nakhon Si Thammarat.

อภิสิทธิ์ สุวรรณภักดี^{1*} และรัตนา ไกรนรา²

Apisit Suwanpakdee and Rattana Krainara

^{1*} นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

² อาจารย์สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

e-mail: 6081116042@nstru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และภูมินิเวศชุมชน ที่ส่งผลต่อการปลูกพืชแซมยาง พัฒนาการและรูปแบบปลูกพืชแซมยาง รวมถึงแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนที่คู่ขนานกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยาง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลโดยเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เกษตรกรที่ปลูกพืชแซมยาง และเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ หรือตำบล ผลการวิจัยพบว่าบริบทชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และภูมินิเวศชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน สร้างระบบการผลิต ระบบการแลกเปลี่ยน ส่งเสริมการหมุนเวียนผลผลิตและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน พัฒนาการการปลูกพืชแซมยาง 3 ยุค ได้แก่ ยุคแรกการปลูกพืชแซมยางแบบยังชีพ ยุคที่สองการปลูกพืชแซมยางกึ่งพาณิชย์ และยุคที่สามการปลูกพืชแซมยางเพื่อการพาณิชย์ ทั้งนี้รูปแบบการปลูกพืชแซมยางจำแนกจากอายุของยางพารามี 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) ช่วงอายุแรกปลูก - 1 ปี 2) ช่วงอายุ 1-2 ปี และ 3) ช่วงอายุ 3 ปีขึ้นไป สำหรับแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยาง ได้แก่ 1) การรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร 2) การปลูกพืชแซมยางตามมาตรการอนุรักษ์ดิน และน้ำ 3) การออกแบบปฏิทินฤดูกาลเพาะปลูกร่วมกันในชุมชนเพื่อให้มีรายได้ทั้งปี 4) ส่งเสริมข้าวไร่แซมยางเพื่อสร้างความพอเพียง

คำสำคัญ: พืชแซมยาง , ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ, การอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน, เกษตรผสมผสาน

ABSTRACT

The objectives of this research were to analyze economic community context, society, and community landscape that affect multiple cropping in the rubber plantation, development and rubber planting pattern. It was included guidelines for building economic stability in the community together with the conservation of community resources with rubber plantation. The research tools are observation data, in-depth interview and group chat. The population was selected specifically from village scholars, community leaders, farmers who grew rubber plants, agricultural officers. The research found that the economic, social and ecological

community context is an important person of community economy, set a production system, exchange system, promote product turn over and generate income for the community. The developments of rubber planting were in 3 eras. The first era was the subsistence planting of rubber plants. The second era was semi-commercial rubber plantation and the third era was planting rubber plants for commercial purposes. However, there are 3 types of rubber plantation patterns classifield from the age of rubber trees. There are 1) The first age of planting-1year. 2) 1-2 years. 3) 3 years and over. The guidelines for building economic stability in the community and conservation of community resources are growing rubber plants. There are 1) Grouping and building a network of farmers' groups. 2) Multiple cropping in rubber plantation according to soil and water conservation measures. 3) Community-based planting season calendar design to provide year-round income. 4) Promote rice fields to create sufficiency.

Keywords: multiple cropping in rubber plantation, economic stability, community resource conservation, integrated agriculture.

บทนำ

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจของภาคใต้ เป็นพืชสวนที่ต้องใช้เวลาในการเจริญเติบโตมากกว่า 5 ปี ตั้งแต่ลงต้นกล้า จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่งผลให้เกษตรกรว่างเว้นจากประกอบอาชีพ และขาดรายได้จากการประกอบอาชีพ ดังนั้นการปลูกพืชร่วมยางที่แซมระหว่างแถวยางพารา ที่เรียกว่าพืชแซมยาง ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี (2551) การปลูกพืชแซมยาง และพืชร่วมยางในบริเวณพื้นที่ว่างระหว่างแถวบาง และขอบแดนของแปลงยางมีความจำเป็นมากขึ้น และมีส่วนทำให้ต้นทุนค่าที่ดินต่อหน่วยผลผลิตของพืชในแปลงลดลง นอกจากนี้การปลูกพืชในสวนยางโดยมีโครงสร้างที่ลดหลั่นเป็นขั้น ๆ ของพืชที่ปลูกยังช่วยให้การใช้ประโยชน์จากแสงแดดและน้ำฝน ที่ค่อนข้างรุนแรงในเขตร้อนมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากแสงแดดจะถูกใบไม้หลากหลายชนิดในสวนยางใช้ประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ โดยการสังเคราะห์แสง และเรือนยอดที่ลดหลั่นของพืชที่ปลูกยังช่วยลดแรงชะของฝนไม่ให้กระทบผิวดินโดยตรงน้ำฝนจึงค่อยๆ ไหลลงสู่ก้น กิ่ง ลำต้น เศษซากพืชดิน และรากพืชจนอัมตัว การปลูกพืชแซมยางจึงเป็นการทดแทนรายได้ที่เสียไประหว่างการปลูกต้นยางพาราใหม่ และยังเป็นการจัดสรรแบ่งปันพื้นที่ในการทำการเกษตร และการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถได้รับประโยชน์สูงสุด อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการหมุนเวียนผลผลิตและเงินเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน การปลูกพืชแซมยางไม่เพียงแต่เป็นการแสดงถึงการจัดการทรัพยากรอันชาญฉลาดของคนในชุมชน แต่ยังเป็นการจัดการและหลวมรวมสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ในชุมชนให้มีความยั่งยืน

ชุมชนทุ่งโพธิ์มีพัฒนาการชุมชนมาอย่างยาวนาน ซึ่งการดำเนินชีวิตของผู้คนตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อด้านสังคม และการประกอบอาชีพโดยพื้นฐานดังกล่าวก่อให้เกิดวิถีการดำรงชีวิตของคนทุ่งโพธิ์ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพการเกษตรสวนยางพารา จากการใช้พื้นที่ที่เหมาะสม และการจัดการทรัพยากรที่ในมิติการพึ่งพิงอาศัย ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และมนุษย์ด้วยกันเอง โดยการปลูกพืชแซมยางที่ไม่เพียงจะสะท้อนถึงการบริหารทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้สามารถได้รับประโยชน์สูงสุด ยังแสดงถึงความถ้อยทีถ้อยอาศัยของคนในชุมชน ในการจัดสรรแบ่งปันพื้นที่ในการทำการเกษตร อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการ

หมุนเวียนผลผลิตและเงินเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน และเป็นการจัดการและหลอมรวมสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ในชุมชนให้มีความมั่นคง ยั่งยืน

จากเหตุที่กล่าวมาผู้วิจัยรู้สึกตระหนัก และจึงสนใจศึกษาพืชแซมยาง : ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน พื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนั้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงปัจจัยที่นำไปสู่การปลูกพืชแซมยาง อันได้แก่ บริบทเศรษฐกิจ สังคม และภูมินิเวศชุมชน ซึ่งเชื่อมโยงกับการปลูกพืชยางชุมชนทุ่งโพธิ์ รวมถึงพัฒนาการ และรูปแบบการปลูกพืชแซมยาง เพื่อให้เห็นถึงลักษณะการประกอบอาชีพภายใต้ฐานทรัพยากรชุมชน เพื่อเสนอแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยางต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บริบทชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม และภูมินิเวศชุมชนที่ส่งผลต่อการปลูกพืชแซมยาง
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการ และรูปแบบปลูกพืชแซมยาง
3. เพื่อศึกษาแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนที่คู่ขนานกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน ด้วยการปลูกพืชแซมยาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อการศึกษาเรื่อง พืชแซมยาง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน พื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ

การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ แนวคิด รูปแบบการปลูกพืชแซมยาง การพัฒนาการเกษตรกรรม รูปแบบการเกษตรแบบผสมผสาน เศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน โดยการเก็บรวบรวมจากเอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการศึกษาเอกสารท้องถิ่น เกี่ยวกับบริบทชุมชน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพสังคมและวัฒนธรรม และพัฒนาการทางระบบเศรษฐกิจชุมชน นำข้อมูลไปสังเคราะห์เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

1.2.1 การสังเกต

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อบรรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพที่มีผลต่อการปลูกพืชแซมยาง และรูปแบบการปลูกพืชแซมยาง รวมถึงเศรษฐกิจชุมชน สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เพื่อตอบคำถามการวิจัยเกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบ พัฒนาการ และการใช้ประโยชน์ และการจัดการทรัพยากรด้วยการพืชแซมยางปัญหา รวมถึงอุปสรรคต่อการปลูกพืชแซมยาง โดย

การสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจงกับเกษตรกรผู้ปลูกพืชแซมยาง และนักวิชาการการเกษตร หรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในแนวทางการประกอบอาชีพการเกษตรที่ยั่งยืน

1.2.3 สทนากลุ่ม

สทนากลุ่มใสประเด็นแนวคิดการปลูกพืชแซมยาง ตลอดจนรูปแบบวิธีการในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นคำถามที่เชื่อมโยงไปสู่วัตถุประสงค์การวิจัย ที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้ปลูกพืชแซมยาง หรือบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีโอกาสพูดคุยและแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ กลุ่มอาชีพ หรือผู้เกี่ยวข้องกับการปลูกพืชแซมยาง พื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถจำแนกได้ทั้งหมด 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาพสังคมและวัฒนธรรม และพัฒนาการทางระบบเศรษฐกิจชุมชน ประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อาวุโส และผู้นำทางศาสนาในชุมชน

2. เกษตรกรที่ปลูกพืชแซมยาง จำนวน 10 คน โดยเลือกผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ และประกอบอาชีพปลูกพืชแซมยางมาเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 10 ปี ในพื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบ และพัฒนาการการปลูกพืชแซมยาง รวมถึงแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนที่คู่ขนานกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยางโดยใช้ฐานภูมิปัญญาเกษตรกร

3. เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ หรือตำบล จำนวน 2 คน คือ บุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในแนวทางการประกอบอาชีพการเกษตรที่ยั่งยืน และแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนที่คู่ขนานกับการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยาง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้เครื่องมือ เพื่อความเหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำมาวิเคราะห์ในประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพชุมชน เช่น บริบทชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงการศึกษาการปลูกพืชแซมยาง ทั้งรูปแบบการปลูก และลักษณะพืชพันธุ์ที่ปลูกร่วมยางแต่ละช่วงวัย

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน เกษตรกรสวนยางพารา และปลูกพืชแซมยาง และนักวิชาการด้านการเกษตร โดยใช้คำถามในการสัมภาษณ์ที่เจาะจงเพื่อตอบคำถามประเด็นเกี่ยวกับบริบทชุมชน พัฒนาการเศรษฐกิจ สังคม ที่ส่งผลต่อการปลูกพืชแซมยาง พัฒนาการ และรูปแบบปลูกพืชแซมยาง และแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนที่คู่ขนานกับการอนุรักษ์ทรัพยากรด้วยการปลูกพืชแซมยาง

3. แนวคำถามสนทนากลุ่ม เป็นการกำหนดไว้ล่วงหน้า และมีการจัดเป็นหมวดหมู่ และลำดับก่อนหลัง เพื่อป้องกันความสับสนในการสนทนาโดยผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มจะถูกคัดเลือกจากผู้ที่มีประสบการณ์ตรง หรือเป็นผู้สามารถให้ข้อมูลที่ต้องการได้ โดยใช้คำถามในสนทนากลุ่ม ในประเด็นเกี่ยวกับบริบทชุมชนที่มีผลต่อการปลูกพืชแซมยาง พัฒนาการ รูปแบบปลูกพืชแซมยาง รวมถึงแนวทางสร้างความเชื่อมั่นทางเศรษฐกิจชุมชนที่คู่ขนานกับการอนุรักษ์ทรัพยากรด้วยการปลูกพืชแซมยาง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ทฤษฎีฐานราก (Grounded Theory) โดยนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสังเกต สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มมาใช้วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เชื่อมโยงประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย แล้วนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบรายงานการวิจัย เพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยมีทั้งหมด 3 ประเด็น อันได้แก่ ประเด็นแรก บริบทชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการปลูกพืชแซมยาง ประเด็นที่สอง พัฒนาการ และรูปแบบปลูกพืชแซมยาง แนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และประเด็นที่สาม การอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยาง ดังรายละเอียด

บริบทชุมชนด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลต่อการปลูกพืชแซมยาง

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงปัจจัยที่นำไปสู่การปลูกพืชแซมยาง อันได้แก่ บริบทเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งเชื่อมโยงกับการปลูกพืชแซมยางชุมชนทุ้งโพธิ์ รวมถึงพัฒนาการ และรูปแบบการปลูกพืชแซมยาง เพื่อให้เห็นถึงลักษณะการประกอบอาชีพภายใต้ฐานทรัพยากรชุมชน ที่นำไปสู่แนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยาง

1. เศรษฐกิจชุมชน

ระบบการผลิตชุมชนทุ้งโพธิ์ เป็นระบบผลิตการเกษตรเพื่อการยังชีพ โดยการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ เช่น การทำสวนยางพารา การปลูกพืชแซมยาง และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ภายใต้ฐานทรัพยากรชุมชนที่มีความหลากหลายทางทรัพยากรธรรมชาติ ที่ส่งเสริม ดึงดูดประชากรเข้ามาในการตั้งถิ่นฐาน และการประกอบอาชีพ ส่งผลให้เกิดการระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีการ ซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน โดยการประกอบอาชีพของประชากรในพื้นที่ เป็นการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว คือ การทำการเกษตรกรรมโดยการปลูกพืชชนิดเดียวในบริเวณพื้นที่กว้าง ส่งผลให้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนขึ้นอยู่กับชนิดพืช และผลผลิตทางการเกษตรเหล่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชน โดยเศรษฐกิจชุมชนทุ้งโพธิ์ แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1.1 รูปแบบการเกษตรแบบยังชีพ

แรกเริ่มระบบการผลิตชุมชนทุ้งโพธิ์มุ่งเน้นการผลิตเพื่อการยังชีพ กล่าวคือ การทำการเกษตรเพื่อการบริโภคในครัวเรือน และการแลกเปลี่ยนผลผลิตทางการเกษตร เช่น ข้าว พริก ข้าวโพด

ขมิ้น ถั่ว ฯลฯ ในรูปแบบของต่อของ เป็นการนำสิ่งของมาแลกเปลี่ยนกันระหว่างผู้ที่มีความต้องการตรงกัน รวมถึงการให้เปล่าด้วยความเสน่หา และเผื่อแผ่ ซึ่งการเกษตรรูปแบบนี้ส่งผลให้การแลกเปลี่ยนโดยใช้กลไกราคามีบทบาทน้อย เกษตรกรมีศักยภาพในการพึ่งพิงตนเองโดยความพอประมาณของภายในครัวเรือน มีการทำเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค และใช้แรงงานร่วมด้วย ด้วยปัจจัยเกี่ยวกับ ความยากลำบากในการคมนาคม และการตั้งถิ่นฐานที่มีความห่างไกลกัน ด้วยรูปแบบเกษตรกรรมดังกล่าว เกษตรกรจึงคาดหวังผลผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ โดยพืชที่มีการเพาะปลูก เช่น ข้าวไร่ พริก ข้าวโพด เป็นต้น

1.2 รูปแบบการเกษตรแบบกึ่งพาณิชย์

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีการติดต่อแลกเปลี่ยนกับภายนอก ส่งผลให้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตของการปลูกพืชแซมยางไปสู่การเกษตรแบบกึ่งพาณิชย์ ที่เน้นผลผลิตเพื่อการซื้อขายมากขึ้น แต่ยังคงเก็บผลผลิตบางส่วนเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ยังคงใช้แรงงานคน และสัตว์ในครัวเรือนเช่นเดิม ซึ่งผลผลิตส่งขายทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชน โดยเฉพาะการเข้ามาของพ่อค้าคนกลาง ในการนำเมล็ดพันธุ์แตงกวา และปุ๋ยเคมี ส่งผลให้เกิดการพัฒนากระบวนการผลิตของชุมชน มีการขยายพื้นที่ในการเพาะปลูก เกิดการแลกเปลี่ยน ทั้งเงินตรา และพืชพรรณทางการเกษตร ส่งเสริมให้ระบบเศรษฐกิจชุมชนมีการขยายตัว

1.3 รูปแบบการเกษตรเพื่อการพาณิชย์

เกษตรกรต้องการผลผลิตจากการเกษตรเป็นหลัก มุ่งเน้นเพื่อการค้า โดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่มีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อยๆ มีการใช้เทคโนโลยีการเกษตรเพื่อการเร่งเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เป็นต้น และมีการจ้างงานทั้งใน และนอกชุมชน ผลผลิตที่ได้จะส่งขายตลาดกลางโดยตรง คือ ตลาดหัวอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

การปลูกพืชแซมยางเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชน กล่าวคือ เนื่องจากการทำสวนยางพาราใช้เวลาการเพาะปลูก จนถึงให้ก่อนให้ผลผลิตราว 5 ปี ส่งผลให้เกษตรกรว่างเว้น หรือขาดรายได้จากการทำสวนยางพาราไปอย่างสิ้นเชิง การปลูกพืชแซมยางจึงเป็นการทดแทนรายได้ และมีแหล่งอาหารเพื่อการบริโภคในช่วงเวลาดังกล่าว โดยพืชแซมยางที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของพื้นที่ คือ พริก และแตงกวา

2. สภาพสังคม

2.1 สังคมเกษตรกรรม

ชุมชนทุ่งโพธิ์เป็นชุมชนการเกษตรที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นการประกอบอาชีพหลักเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน ที่พึ่งพิงรายได้จากผลผลิตยางพารา ซึ่งด้วยลักษณะการประกอบทำสวนยางพารานี้ ส่งผลให้เกษตรกรมีช่วงว่างเว้นในการประกอบอาชีพ และขาดรายได้ เนื่องด้วยคือ ช่วงการเพาะปลูกยางพาราตั้งแต่แรกปลูก - 5 ปี การปลูกพืชแซมยางจึงเป็นเกษตรทางเลือกที่สร้างรายได้ให้เกษตรกรในช่วงที่ว่างเว้นจากการประกอบอาชีพหลัก เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชนโดยไม่มี การพึ่งพิงหรือผูกขาดรายได้หรือผลผลิตทางเดียว และมีส่วนในการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยางโดยการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.2 . สังคมเครือญาติ

สังคมเครือญาติมีอิทธิพลมากในการขับเคลื่อนสังคมไทย ที่สร้างความเป็นปึกแผ่น และความ เป็นหนึ่งเดียวของคนในสังคม ซึ่งลักษณะสังคมดังกล่าว สะท้อนถึงความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน เช่นเดียวกับชุมชนทุ่งโพธิ์ ที่ระบบสังคมเครือญาติเป็นส่วนสำคัญในการหลอมรวมความเข้มแข็งของชุมชน และสร้างความมั่นคงทั้งในด้าน สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ซึ่งลักษณะเด่นระบบสังคมเครือญาติของชุมชน ทุ่งโพธิ์ คือ การแบ่งปันทรัพยากรในการทำเกษตร คือ ที่ดิน ในการเพาะปลูก ในลักษณะการเพาะปลูกพืช แซมยาง ในช่วงอายุยางพาราแรกปลูกถึง 5 ปี โดยการใช้วิธีการชักชวนจากเจ้าของสวนยางพารา หรือการที่ผู้ ประสงค์ที่จะปลูกพืชแซมยางเข้าไปขอพื้นที่ในการเพาะปลูก

3. ภูมินิเวศชุมชน

ลักษณะภูมินิเวศชุมชน มีอิทธิพลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต และเป็นแหล่งกำเนิดของภูมิปัญญา ท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์ และบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่ สะท้อนถึง ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ในฐานะที่เป็นผู้มีบทบาทหน้าที่ในส่วนหนึ่งของกระบวนการในระบบ นิเวศ และมีส่วนสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนให้สมดุลและความยั่งยืน

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนทุ่งโพธิ์ มีทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ ทั้ง ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่า จึงเป็นปัจจัยการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านในพื้นที่เพื่อการใช้ ทรัพยากรในการดำเนินชีวิต ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับสภาพทางภูมิศาสตร์ทั้งของ พื้นที่ โดยสามารถแบ่งออกได้ 3 พื้นที่ ตามลักษณะภูมิประเทศ คือ เทือกเขา ที่ลาดเชิงเขา และที่ราบ ด้วย ลักษณะความแตกต่างของพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนทุ่งโพธิ์มีพื้นที่เกษตรกรรมที่ใช้สอยประโยชน์ต่างกัน ก่อให้เกิด ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรชุมชนที่มีความกับเงื่อนไขธรรมชาติ กล่าวคือ ลักษณะการตั้งชุมชนทุ่งโพธิ์ ส่งผลต่อการประกอบอาชีพ ตั้งถิ่นฐาน

ความสัมพันธ์ลักษณะภูมินิเวศ สอดกับการประกอบอาชีพ คือ การทำยางพารา ซึ่งการประกอบ อาชีพทำสวนยางพาราของเกษตรกรจะควบคู่กับการปลูกพืชแซมยาง เพื่อการใช้สอยทรัพยากรชุมชนอย่าง คุ่มค่า ด้วยลักษณะทางภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และพืชพรรณที่มีความเหมาะสม

พัฒนาการ และรูปแบบปลูกพืชแซมยาง

พืชแซมยาง เป็นกลุ่มพืชที่มีการเพาะปลูกระหว่างแถวยางพารา และเป็นพืชล้มลุกระยะสั้น เจริญเติบโตได้ดีในช่วงระยะก่อนเปิดกรีดยาง ปรับตัวได้ดีในสภาพอากาศร้อนและแสงแดดจัด ไม่รบกวนการ เจริญเติบโตของยางพารา มีความสูงของลำต้นไม่บดบังแสงแดดตลอดการเพาะปลูก ซึ่งการปลูกพืชแซมยางมี พัฒนาการการปลูกที่คู่ขนานกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน มีรูปแบบการปลูกในลักษณะสวนสมรม ปลูกพืช หลากหลายชนิดในแปลงเดียวกัน โดยวัตถุประสงค์การปลูกพืชแซมยาง เพื่อการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์ สูงสุด ทั้งในด้านการบริโภคในครัวเรือน และการหมุนเวียนสินค้าและบริการในระบบเศรษฐกิจชุมชนโดยช่วง อายุยางพาราที่เหมาะสมกับการปลูกพืชแซมยาง

1. พัฒนาการการปลูกพืชแซมยาง

พัฒนาการการปลูกพืชแซมยาง ชุมชนทุ่งโพธิ์ มีการปรับเปลี่ยนกลวิธีการผลิตมาอย่างยาวนาน โดยปัจจัยหลัก คือ นโยบายภาครัฐบาลมีผลต่อการส่งเสริม และยับยั้งการทำเกษตรกรรม ของเกษตรกรในพื้นที่เป็นอย่างมาก มีผลทั้งใน ซึ่งการพัฒนาการการปลูกพืชแซมยาง สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1.1 ยุคการริเริ่มการปลูกยางพารา และการปลูกพืชแซมยาง (พ.ศ. 2444 - พ.ศ. 2503)

ในปี พ.ศ. 2444 การทำสวนยางพาราได้ขยายตัวเข้ามาอย่างรวดเร็วในชุมชนทุ่งโพธิ์ ชาวบ้านในพื้นที่เป็นยุคบุกเบิกการทำสวนยางพารารูปแบบป่ายาง ที่มีความหลากหลายของพันธุ์พืชเพื่อการยังชีพในครัวเรือน เป็นรูปแบบการจัดการเชิงระบบนิเวศที่สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรชุมชน และวิถีชีวิตคนในชุมชน นำไปสู่การทำเกษตรแบบยังชีพ เพื่อการอุปโภค และบริโภคในครัวเรือน อีกทั้งในยุคนี้การคมนาคมยังมีความยากลำบากในการติดต่อค้าขาย ผนวกกับการว่างเว้นจากการทำสวนยางพารา จึงนำไปสู่การทำเกษตรเพื่อยังชีพเป็นหลัก โดยพืชผลการเกษตรส่วนใหญ่เกิดจากการเพาะปลูกจากเมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้หลังการเก็บเกี่ยว ซึ่งในช่วงแรกเป็นการปลูกพืชแซมยางเป็นพืชหลัก คือ ข้าวไร่ และพริก สะท้อนให้เห็นสังคมที่เกื้อกูลกันระหว่างคน และทรัพยากรเพื่อเป็นสร้างความยั่งยืนของวิถีชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2503 สำนักงานกองทุนสงเคราะห์สวนยางพาราสนับสนุนให้การทำสวนยางพาราเชิงเดี่ยว พืชรวมยาง และพืชแซมยางถูกกำจัดออกจากพื้นที่ยางพารา ส่งผลให้เกษตรกรผู้ทำสวนยางพารามีรายได้ทางเดียว

1.2 ยุคการปลูกพืชแซมยางกิ่งพาณิชย์ (พ.ศ. 2535 - พ.ศ. 2551)

ใน ปี พ.ศ. 2535 หลังจากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์สวนยางพาราผ่อนปรนให้ปลูกพืชรวมยาง ร่วมกับการปลูกยางพาราได้ การปลูกพืชแซมยางจึงเป็นทางเลือกที่สำคัญในการเสริมรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ระบบการปลูกพืชแซมยางในยุคนี้มีการแบ่งสรรผลผลิต เพื่อการบริโภค และการแลกเปลี่ยนโดยอาศัยกลไกราคา มีการซื้อขายผลผลิตกับพ่อค้าคนกลางโดยตรง และผ่านตลาดใหม่ ตลาดเขาชุมทอง ตลาดคอกวัว ด้วยปัจจัยที่การคมนาคมมีความสะดวก ส่งผลเศรษฐกิจชุมชนเกิดระบบการผลิต และการแลกเปลี่ยนสินค้าในวงกว้าง

1.3 ยุคการปลูกพืชแซมยางเพื่อการพาณิชย์ (พ.ศ. 2551 - ปัจจุบัน)

ยุคการปลูกพืชแซมยางเพื่อการพาณิชย์ เป็นยุคแห่งการผลิตที่มุ่งเน้นเพื่อการพาณิชย์ เป็นสำคัญ มุ่งเน้นปริมาณผลผลิตเป็นจำนวนมาก จึงเกิดการจ้างงาน ตั้งแต่ในส่วนของการเพาะปลูก จนถึงเก็บเกี่ยว ทั้งนี้การใช้ทรัพยากรที่ดินอย่างเข้มข้นในการปลูกพืชของเกษตรกรในการปลูกพืชแซมยางการตัดสินใจเลือกชนิดพืชให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด และความต้องการของครัวเรือน โดยไม่คำนึงถึงลักษณะพื้นที่ และแร่ธาตุในดิน

2. รูปแบบการปลูกพืชแซมยาง

รูปแบบการปลูกพืชแซมยางตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พิจารณาจากช่วงอายุยางพารา ซึ่งปลูกในลักษณะวนเกษตร คือการปลูกพืชที่มีความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการยับยั้ง หรือขัดขวางการเจริญเติบโตของพืชที่ปลูกร่วม จากการศึกษาวิจัยพบว่าพืชที่เหมาะสมกับช่วงอายุยางพาราสามารถจำแนกได้ 3 ช่วง ดังนี้

2.1 ช่วงอายุแรกปลูกยางพารา – 1 ปี

ช่วงอายุแรกปลูก – 1 ปี ต้นยางพารามีขนาดลำต้นเล็กและไร้ร่มเงาในการปกคลุมดิน ดังนั้นการปลูกพืชแซมยางจึงทางเลือกที่จำเป็นในการป้องกันและลดการชะล้างพังทลายของหน้าดิน อีกทั้งเป็นการสร้างรายได้ของเกษตรกรที่ว่างเว้นจากการทำสวนยางพารา ซึ่งลักษณะพืชแซมยางที่ปลูกในช่วงอายุนี้นี้ต้องไม่สร้างความเสียหายกับการเจริญเติบโตของยางพารา และเติบโตได้ดี พืชที่นิยมปลูกคือพืชล้มลุกอายุสั้น เช่น ข้าวไร่ พริก แตงกวา ยาสูบ ข้าวโพด ถั่วลิสง ขมิ้น เป็นต้น

2.2 ช่วงอายุ 1-2 ปี

ช่วงอายุดังกล่าว ต้นยางพาราสูงราว 80- 200 เซนติเมตร และเริ่มให้ร่มเงา ดังนั้นพืชแซมยางที่นิยมปลูกจึงเป็นพืชที่มีความต้องการแสงแดดไม่มากนัก รวมถึงต้องมีความสามารถในการปกคลุมหน้าดินเพื่อปกกันการชะล้างพังทลาย จึงต้องเป็นพืชชนิดพุ่ม หรือไม้เลื้อย เช่น แตงกวา ยาสูบ เป็นต้น

2.3 ช่วงอายุ 3 ปีขึ้นไป

ช่วงอายุดังกล่าว ต้นยางพาราค่อนข้างมีขนาดที่สูง 2 เมตร และสร้างร่มเงา ดังนั้นพืชแซมยางที่ปลูกจึงต้องพิจารณาในประเด็นการเจริญเติบโตในร่มเงาของพืชได้ดี เช่น กล้วย เป็นต้น

แนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยาง

ปัจจุบันชุมชนทุ่งโพธิ์ ประสบปัญหาทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างหนัก ส่งผลให้เกิดภาวะหนี้สินอย่างรุนแรงของเกษตรกร สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2560) ได้ศึกษาสัดส่วนของครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้พบว่า ในปี 2558 ในขณะที่มูลค่าหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนกลับมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยในปี 2550 ครัวเรือนเกษตรกรมีมูลค่าหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ที่ 83,814 บาทต่อครัวเรือน และเพิ่มเป็น 136,587 บาทต่อครัวเรือน ด้วยราคาผลผลิตทางการเกษตรยางพารามีราคาตกต่ำ และความผันผวนของตลาดโลก อีกทั้งรูปแบบการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ส่งผลให้เกษตรกรที่เป็นหนี้แล้วมีโอกาที่จะชำระหนี้คืนได้น้อย และขาดความสามารถในการชำระหนี้ จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนขาดความมั่นคงของเศรษฐกิจจากฐานราก ดังนั้นการพัฒนาต้องเกิดจากการคนในชุมชนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนของพื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยการปลูกพืชแซมยางเป็นทางเลือกที่เสริมรายได้เกษตรกรที่ว่างเว้นการทำสวนยางพาราควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน โดยมีแนวทางสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยาง ดังนี้

1. การรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร

ด้วยชุมชนทุ่งโพธิ์ ปัจจุบันการปลูกพืชแซมยาง มุ่งเน้นการผลิตเพื่อการพาณิชย์เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งการผลิตเกิดจากความต้องการของตลาด ส่งผลให้ผลผลิตที่เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจมีปริมาณที่มากเกินไปจนเกิดความ

ต้องการซื้อของผู้บริโภค ทำให้เกิดการกดราคา และเกิดภาวะผลผลิตทางการเกษตรล้นตลาด ซึ่งด้วยลักษณะการผลิตของพื้นที่เป็นการผลิตคนเดียว ดังนั้นจึงไม่มีอำนาจการต่อรอง ซึ่งปัญหาดังกล่าวส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน เงินในระบบเศรษฐกิจชุมชนไม่คล่องตัว และนำไปสู่ภาวะหนี้สินในที่สุด

ดังนั้นการสร้างอำนาจการต่อรอง ต้องเริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกร นั่นคือ กรมส่งเสริมการเกษตร (2540) การรวมกลุ่มเป็นการรวมตัวกันของเกษตรกรนับเป็นแนวทางสำคัญต่อการพัฒนาการเกษตร เพราะการรวมตัวกัน นอกจากจะเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรอง ทั้งด้านการซื้อปัจจัยการผลิต และขายผลผลิตแล้ว ยังนำมาซึ่งความร่วมมือกันของหมู่คณะ ซึ่งกลุ่มมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแก้ปัญหา สามารถพึ่งตนเองได้ และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้เมื่อชุมชนเกิดความเข้มแข็ง จึงนำไปสู่การสร้างเครือข่ายกับภายนอก เพื่อการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ วิธีการ ในการพัฒนาการเกษตรในชุมชน

2. การปลูกพืชแซมยางตามมาตรการอนุรักษ์ดิน และน้ำ

การอนุรักษ์ดินและน้ำ เป็นการใช้ ทรัพยากรดินและน้ำอย่างเหมาะสม ด้วยวิธีการที่ชาญฉลาด คุ่มค่า เกิดประโยชน์ สูงสุด และมีความยั่งยืน การนำมามาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำมาใช้ก็เพื่อป้องกัน และรักษา ดินไม่ให้ถูกชะล้างพังทลายทั้งบนพื้นที่ที่มีความลาดเทต่ำจนถึงพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ลักษณะภูมิประเทศ ชุมชนทุ่งโพธิ์ ส่วนใหญ่เป็นที่สูง และที่ลาดเชิงเขา ผนวกกับตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่มีปริมาณน้ำฝนสูง ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อดิน ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในฐานะต้นกำเนิด และต้นทุนทาง เกษตรกรรม เป็นแหล่งการผลิตของมนุษย์ กว่า 1 ศตวรรษของพื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजุฬาภรณ์ จังหวัด นครศรีธรรมราช มีการใช้ทรัพยากรอย่างเข้มข้น ส่งผลให้เกิดการชะล้างพังทลาย และการสูญเสียความอุดม สมบูรณ์ของดิน และด้วยลักษณะการทำเกษตรกรรมในพื้นที่ เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้พืชผลทางการ เกษตรตกต่ำ ทรัพยากรดินสูญเสียธาตุอาหาร จึงไม่เกิดความคุ้มค่า มั่นคงทางเศรษฐกิจ และไม่มีความยั่งยืน ในการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน

แนวทางในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูก พืชแซมยาง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ทรัพยากรชุมชน และระบบเศรษฐกิจมีความมั่นคง ได้แก่ ประการแรก การปลูกพืชหมุนเวียน คือ การปลูกพืชพันธ์หลากหลายชนิดในพื้นที่เดิม โดยไม่ซ้ำพื้นที่ เดียวกันในแต่ละฤดูกาล ประการที่สอง การปลูกพืชผสมผสาน คือ การปลูกพืชหลากหลายชนิด ในแปลง เดียวกัน

3. การออกแบบปฏิทินฤดูกาลเพาะปลูกร่วมกันในชุมชนเพื่อให้มีรายได้ทั้งปี

การปลูกพืชแซมยางในชุมชนทุ่งโพธิ์ เป็นการเพาะปลูกตามฤดูกาลเพียงอย่างเดียว ส่งผลให้ เกษตรกรมีช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำการเกษตร ส่งผลให้เกิดการขาดรายได้ ดังนั้นเขียนข้อมูลปฏิทิน ฤดูกาลจึงเป็นแนวทางให้เกษตรกรสามารถวางแผนและเตรียมการเพาะปลูกในฤดูกาลถัดไปได้

การออกแบบปฏิทินฤดูกาลเพาะปลูกร่วมกันในชุมชนเพื่อให้มีรายได้ทั้งปี เป็นข้อมูลจากการ พยากรณ์ปริมาณผลผลิตที่คาดว่าจะเกิดขึ้นของชุมชนทุ่งโพธิ์ เป็นรายเดือนของพืชเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้

เกษตรกรรมมีข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการผลิต และบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนให้เกิดประโยชน์ คู่ขนานกับการความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

สรุปผลและอภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง พืชแซมยาง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชน พื้นที่ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภोजันทราภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ผู้วิจัยเลือกวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาเกี่ยวกับระบบระบบเศรษฐกิจชุมชน

ระบบการผลิตของชุมชนทุ่งโพธิ์ ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราเป็นหลัก ตั้งแต่ยุคเริ่มการก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน มีจุดเชื่อมร่วมกัน คือ ระบบเศรษฐกิจชุมชน ที่มีลักษณะเป็นองค์รวมเกี่ยวข้องกับมิติทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขของรายได้ รายจ่าย การผลิต และการบริโภค รวมถึงสังคม วัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และรวมถึงการมีระบบคุณค่าเข้าไปด้วยลักษณะเด่นของเศรษฐกิจชุมชนก็คือ เศรษฐกิจชุมชนจะไม่มุ่งเน้นการแข่งขัน แต่จะเน้นให้ความสำคัญกับความร่วมมือของคนในชุมชน และจะไม่มีการผูกขาดในกิจการใด ๆ เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพราะชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ดังนั้นในระบบเศรษฐกิจชุมชนจึงไม่ก่อให้เกิดปัญหาการกระจุกตัวอยู่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่ตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจชุมชน จะเป็นการผสมผสานระหว่างตัวเลขทางเศรษฐกิจกับตัวชี้วัดทางสังคม และตัวชี้วัด ความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของ โสภณ สุภาพงษ์ (2541) กล่าวถึงเศรษฐกิจชุมชนว่าเป็นแนวคิดในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและเชื่อว่าจะสามารถ แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศได้ ซึ่งเศรษฐกิจชุมชนเน้นการพึ่งตนเองและการเติบโตโดยมีทุกอย่างพอเพียง ได้แก่ การมีการแบ่งปันพอเพียง มีตลาดพอเพียง มีวัตถุประสงค์พอเพียง มีความรู้พอเพียง มีการผลิตพอเพียง และมีความดีพอเพียง โดยค่อยๆ เติบโตในสังคมชนบทนั้นมีพื้นฐานทางการเกษตร ดังนั้นความพอเพียงในสังคมชนบท คือ การปลูกทุกอย่าง ที่กินและกินทุกอย่างที่ปลูกที่เหลือก็ขาย พอขาดได้ก็มีเงินออมซึ่งในระบบเศรษฐกิจชุมชนนั้น ชุมชนสามารถร่วมมือกับองค์กรภายในการค้าขาย แต่ต้องเป็นองค์กรที่เปิดเผยและให้ชาวบ้านเป็นเจ้าของจนสามารถกลายเป็นองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้ โดยองค์กรชุมชนที่พึ่งตนเองได้นั้นมีพื้นฐานมาจากครอบครัวแต่ละครอบครัว และชุมชนที่มีการบริโภค พอเพียงและมีเงินออกมาร่วมกันเพื่อจัดทำการผลิต การค้า และสวัสดิการร่วมกัน และแนวคิดของ มงคล ด้านธานินทร์ (2541) ได้ให้แนวคิดในเรื่องเศรษฐกิจชุมชนไว้ว่า เศรษฐกิจชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน จะต้องมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับประเทศ และต้องสัมพันธ์ กับการเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรมของคนทั้งประเทศ การทำงานเพื่อการดำรงชีพอยู่ร่วมกันชาวบ้าน สนใจในการรวมกลุ่ม อาทิจการปลูกพืช กิจกรรมการผลิตนอกการเกษตร การบริการ เพื่อให้เกิดพออยู่พอกิน เพื่อความพึงพอใจ เพื่อให้คุ้มกับการลงทุนหรือเพื่อกำไร ผลที่เกิดขึ้นตามมาทำให้คนมีความสุข ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ทั้งนี้การปลูกพืชแซมยางส่งเสริมให้การอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนภายใต้สังคมการเกษตรกรรม เกษตรกรเกิดความตระหนักในการใช้และสร้างความคงอยู่ทรัพยากรชุมชน และเป็นตัวขับเคลื่อนการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนในฐานะเป็นผู้ใช้สอยและได้รับประโยชน์จากทรัพยากรโดยตรง เช่น ทรัพยากรน้ำ หรือทรัพยากรดิน เป็นต้น ซึ่งทรัพยากรชุมชนดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญในการเป็นแหล่งปัจจัยผลิต และแหล่งอาหารที่สร้างความมั่นคงของชุมชน สอดคล้องกับภาณุพันธุ์

ประภาติกุล และคณะ กล่าวว่า การทำการเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบเกษตรผสมผสาน นับเป็นแนวคิดเริ่มต้นที่สำคัญที่ทำให้เกษตรกรเกิดแนวคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการเกษตร(ระดับบุคคล) และพัฒนาไปสู่ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. การคัดเลือกพันธุ์พืชในการปลูกพืชแซมยาง พบว่า เกษตรกรเลือกชนิดพันธุ์พืชตามความต้องการของครัวเรือน และตลาด มากกว่าการพิจารณาความเหมาะสมเชิงพื้นที่ ส่งผลให้คุณภาพและปริมาณผลผลิตน้อย ดังนั้นนักวิชาการเกษตรตำบล หรืออำเภอ ควรจัดอบรมเพิ่มทักษะ และความเข้าใจกับการทำเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่แก่เกษตรกร
2. ตลาดรองรับสินค้าเกษตรในชุมชน พบว่า ไม่มีหน่วยงานใดพื้นที่เข้ามาดูแล และจัดระบบเพื่อรองรับผลผลิตทางการเกษตรอย่างจริงจัง ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลทุ้งโพธิ์ควรจัดให้มีตลาดกลางในการรองรับผลผลิต การรวมกลุ่มกันของเกษตรกรจะช่วยให้สามารถกำหนดปริมาณการปลูกพืชให้ตรงตามความต้องการของตลาดในแต่ละฤดูกาล
3. การศึกษาวิจัย และการค้นคว้าในการพัฒนาการปลูกพืชแซมยางยังเป็นการศึกษาในวงแคบ ดังนั้นมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ในฐานะมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ควรสนับสนุน และส่งเสริมการศึกษาดังกล่าว เพื่อการต่อยอดให้เกิดเป็นรูปธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรชาวสวนยางพารา ทั้งความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรชุมชนด้วยการปลูกพืชแซมยาง

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2540). คู่มือเกษตรกรเพื่อการรวมกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร : กองพัฒนาการบริหารงานการเกษตร
- ปราโมทย์ แก้ววงศ์ศรี. (2551). Principle of Agroforestry : เอกสารประกอบการสอนวิชาหลักวนเกษตร. สงขลา: ภาควิชาธรณีศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ภาณุพันธุ์ ประภาติกุล และคณะ. (2561). การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการเกษตรของเกษตรกรตำบลแม่ท่า อำเภอมะเอน จังหัดเชียงใหม่. วารสารแก่นเกษตร, 46 (1), 227-231.
- มงคล ด่านธานินทร์. (2541). แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- โสภณ สุภาพงษ์. (2541). เศรษฐกิจพอเพียงทางรอดของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.